

*Informace o
k předmětu Školní pedagogika*

*Od výstupů předmětu přes okruhy ke zkoušce a
zpracování portfoliového úkolu*

Výstupy z předmětu Školní pedagogika

Po absolvování předmětu student/ka je schopen/na:

- používat s porozuměním základní odbornou terminologii školní pedagogiky;
- aplikovat základní odbornou terminologii na popis, analýzu, interpretaci a zhodnocení školy jako instituce a organizace, vybraných kurikulárních dokumentů a vybraných výukových situací;
- charakterizovat na příkladech z praxe vybraná kritéria kvality výuky a zdůvodnit jejich důležitost pro každodenní práci učitele;
- naplánovat a s využitím sebereflexe zhodnotit vyučovací hodinu (zdůvodnění, relevance učiva, cíle, obsahy, metody, hodnocení a alterace);

- navrhnout a v praxi aplikovat rámcovou přípravu výuky vybraného tématu nebo tematického celku učiva;
- vysvětlit možné způsoby zjišťování a ovlivňování žákova pojetí učiva;
- formulovat učební úlohy různé kognitivní náročnosti;
- zdůvodnit uplatňované výukové metody v průběhu vlastní učitelské praxe, zpětně je kriticky posoudit a navrhnout další možné alternativy zprostředkování stejného (obdobného) učiva;
- zvolit adekvátní způsob hodnocení žáků s ohledem na stanovený cíl výuky;
- ukázat na příkladech různé možnosti hodnocení žáků a posoudit jejich výhody a nevýhody.

Okruhy ke zkoušce ze ŠP:

1. Školní pedagogika jako klíčová disciplína učitelské profese.
2. Vzdělávací a kurikulární politika, kurikulární dokumenty.
3. Výukové metody a formy.
4. Vzdělávací a školský systém, škola jako instituce a organizace. škola a její funkce, škola jako učební prostředí.
5. Důvody vzniku školy a její úloha ve společnosti.
6. Vývoj české školy. Škola pro budoucnost: budoucnost pro školu.
7. Pedagogický výzkum jako pomocník učitele.
8. Učebnice a další didaktická média.
9. Výuka: vyučování a učení, aktéři a procesy školní výuky.
10. Diferenciace a individualizace ve výuce.
11. Kurikulum: cíle a obsahy školního vzdělávání a jejich transformace, kurikulární procesy.
12. Hodnocení učebního procesu žáků a výsledků žáků – typy a funkce hodnocení.
13. Hodnocení výsledků žáků – formy hodnocení, základní požadavky na hodnocení.

Literatura ke studiu

Povinná:

Pasch, M. et. Al. (2005). *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál.

Kratochvílová, J. (2011). *Hodnocení a sebehodnocení žáků, zkušenosti z České republiky i Evropských škol*. Brno: MSD.

Doporučená:

Janíková, M. (2009). *Základy školní pedagogiky*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita.

Skalková, J. (2007). *Obecná didaktika*. Praha: Grada.

Slavík, J. (1999). *Hodnocení v současné škole: východiska a nové metody pro praxi*. Praha: Portál.

Portfoliový úkol

Jak postupovat?

- I. Analýza školního vzdělávacího programu (ŠVP) a učiva vybraného tematického celku.
- II. Kurikulární zpracování tematického celku (viz tabulka k formální struktuře portfoliového úkolu).

I. Analýza školního vzdělávacího programu (ŠVP) a učiva vybraného tematického celku:

1. Vyberte si školu, jejíž ŠVP je pro Vás dostupný (příp. i na webových stránkách školy). Prostudujte její ŠVP školy, kde vykonáváte pedagogickou praxi, a odpovězte na otázky: Jaká je deklarovaná charakteristika školy? Na jakých deklarovaných principech/strategiích daný ŠVP staví? Odpovědi shrňte do jednoho odstavce.
2. Zaměřte se na **prezentaci** jednoho ze svých **aprobačních předmětů** v daném ŠVP. Odpovězte na otázky: Jak jsou vymezeny **učivo a výstupy** pro daný vyučovací předmět? Srovnejte s filozofiemi vzdělávání u Pasche et al. (1998). Odpovědi shrňte do 1–2 odstavců.

II. Kurikulární zpracování tematického celku

(viz tabulka k formální struktuře portfoliového úkolu).

1. **Vyberte** si jeden **tematický celek** z vybraného aprobačního předmětu a jednoho ročníku, a zmapujte jeho pozici v ŠVP dané školy.

2. Naplánujte výuku daného tematického celku do několika vyučovacích jednotek (cca 3- 4 vyučovacích hodin):

a) Proveďte **didaktickou analýzu učiva** ze zvoleného tematického celku (pojmy, učební úlohy, mezipředmětové vztahy).

b) Formulujte **obecnější cíle** pro vybraný tematický celek. Následně daný tematický celek rozvrhněte do několika vyučovacích hodin, z nichž pro každou odvozené Z obecnějších cílů pro daný tematický celek odvoďte **dílčí cíle pro vyučovací hodinu**.

c) V souladu s tím navrhnete **činnosti (učební úlohy)**, které byste v dané hodině použili.

Formální struktura portfoliového úkolu

Předmět – vzdělávací oblast:

Ročník:

Tematický celek:

Téma (3-4 vyuč. jednotek) *myšlenková mapa*

Cíle tématu: – *vybírat v RVP („cíle“, „klíčové kompetence“ a „očekávané výstupy“)*:

- *kognitivní (vědomosti)*
- *psychomotorické (dovednosti, schopnosti)*
- *postojové - afektivní – výchovné (postoje, potřeby, zájmy, hodnoty)*

Téma vyuč. jednotky	Výukové cíle*)	<u>Did.an.učiva</u> POJMOVÁ	<u>Did.an.učiva</u> OPERAČNÍ	Výukové strategie	Evaluační nástroje Metodické poznámky
<i>z mapy</i>	<i>vyplývají z cílů tématu</i>	fakta	učební úlohy		
		pojmy	<i>(zadání)</i>		
		generalizace	<i>(otázky)</i>		
			KONKRÉTNĚ, ve 2. os.		

Didaktická analýza učiva (pojmová, operační/učební úlohy a mezipředmětová)

Didaktická analýza učiva = analytická myšlenková činnost, kterou provádí učitel nad učební látkou (tématem), aby objevil a realizoval veškerý její výchovný a vzdělávací potenciál (Skalková).

1. Pojmová analýza - analýza stěžejních pojmů v tématu a vztahů mezi nimi.

Nástroje:

- ✓ pojmová mapa
- ✓ analýza struktury učiva – 3 kategorie:
 - fakta
 - pojmy
 - generalizace

Fakta (informace o jednotlivých skutečnostech – o lidech, věcech, konkrétních místech, o události..,).

Pojmy (kategorie nebo třídy věcí či myšlenek se společnými nejdůležitějšími /podstatnými/ vlastnostmi); konkrétní, abstraktní; 1 -2 slova.

Generalizace (zobecnění) = výrok, který vyjadřuje vztahy mezi 2 nebo více pojmy; souvětí (př. Dělení je operací inverzní k násobení).

- **Didaktická analýza učiva = projektová a hodnotící činnost učitele**, který při přípravě na hodinu zvažuje, zda se v konkrétním učivu jedná o:
 - **poznatky** (definice, data, poučky, zákony, pravidla, reálie), jejichž osvojením se v žákově poznatkové sféře vytvoří **vědomosti**);
 - **činnosti** (aktivity, cvičení, trénink, výkony), jejichž opakovaným prováděním se dosáhne určitých žádoucích **dovedností** v intelektuální, motorické nebo psychomotorické úrovni žáka, v některých případech (při větším počtu opakování) i zautomatizovaných struktur, tj. návyků;

- **logické operace** a myšlenkové pochody a postupy, kterých je třeba k pochopení nového učiva a jeho souvislostí a které mají formativní význam, učí žáka **myslet a hledat řešení** a postupy;
- **výchovné momenty**, které obohacují a rozvíjejí emotivní sféru člověka, dopřávají mu prožívání citů a emocí, estetických vjemů a prožitků;
- **volní prvky**, které jsou obsaženy vlastně v každém novém učivu, protože žák musí vyvinout určitou **míru snahy, vytrvalosti a vůle** k pochopení nového a k překonání překážek.

Výukový cíl

Výukový cíl - zamýšlený a očekávaný výsledek, k němuž učitel v součinnosti s žáky směřuje (práce J. Skalkové).

- Dává „směr“ či „směřování“ k něčemu a predikuje „změnu“.
- Představuje proces s určitou cestou, dynamikou a časem k **očekávanému výsledku** jako splnění daného cíle.

Výukový cíl = to, co si mají z výuky žáci „odnést“ (nikoli to, co chce učitel „odučit“).

CÍL je *formulován „v jazyce žákova výkonu“ – „co má žák umět udělat“.*

- Nástrojem, jímž směřujeme k cílům - **učební úlohy**.

Struktura cílů tématu – 3 složky (domény)

- Kognitivní – intelektuální (*znalosti, vědomosti*),
- Psychomotorická - psychomotorické dovednosti týkající se smyslového vnímání, pohybů a vzájemné koordinace vjemů s pohyby atd. Slovesa jako: **kresli, házej, svářej, ...**
- Postojová - afektivní – výchovná - zájmy, pozornost, estetické cítění, morální postoje, pocity, názory a hodnoty. Například: **naslouchej, oceň důležitost, vnímej estetickou hodnotu, vnímej morální dilema, získej o něčem povědomí, a podobně.**
- Sociální – komunikace, spolupráce.

Požadavky na formulaci výukového cíle

- **přiměřený** (věku a možnostem žáků),
- **kontrolovatelný** (vyjádřený jako pozorovatelná činnost žáka – význam tzv. **aktivních sloves** – viz Bloomova taxonomie cílů aj.),
- **konzistentní** (prostupný – nižší cíle směřují k dosažení vyšších a naopak),
- **jednoznačný** – formulace cíle by neměla připouštět různé interpretace.

Náročnost výukových cílů

- **Bloomova taxonomie** – kognitivní náročnost
(zapamatování – pochopení – aplikace – analýza – hodnocení -
tvořivost)
- **H. Dave** – psychomotorická doména (dovednosti)
(nápodoba – cvičení – zpřesňování – koordinace –
automatizace)
- **Kratwohl a kol.** – afektivní doména
(vnímání – reakce – ocenění – organizování – zvnitřnění).

Didaktická analýza učiva - operační

Činnosti (operace, aktivity) žáků v hodině k dosažení cílů výuky jsou předmětem **operační analýzy**;

Každá **činnost žáků** je navozena dobře promyšlenými **učebními úlohami**.

Učební úlohy:

- všechna učitelova zadání, respektující výukový cíl:

a) úkoly,

b) otázky,

c) aplikační úlohy.

Zásady pro tvorbu učebních úloh neboli jak je tvořit

1. **Témata úloh ze skutečného života** – “tady a teď”, “být přítom” (využít zkušeností žáků, aktualizace, motivace).
2. **Používat aktivní slovesa** (vyjadřující pozorovatelnou činnost) vždy na začátku věty – vytvořit tak rozkazovací větu jako pobídku pro činnost, nejen pro jednoduchou odpověď.
3. **Pokyny v úkolu vyjádřit přesně co do kvality i kvantity** (vyhýbat se slovům nějaký, několik,...)

4. Formulace úkolů - vzrušující, provokující, lákavá výzva

- zaměřuje se na klíčové učivo;
- zahrnuje různé úrovně náročnosti (znalost – porozumění – aplikace - analýza - hodnocení – tvořivost);
- respektuje typy inteligence (Gardner);
- obsahuje úkoly pro individuální i skupinovou práci.

5. Promyslet zabezpečení pomůckami a materiálem, aby nedocházelo k překážkám, např. k odvádění pozornosti.

Učební úlohy a jejich kognitivní náročnost podle B. Blooma

1. Úlohy na zapamatování a znovupoznání:

Cílová kategorie: ZNALOST – žák si vyvolává nebo znovupoznává informace:

- vyjmenuj;
- řekni (popiš),
- co je jako...;
- řekni kdy...;
- řekni kdo...;
- udělej seznam;
- spoj...;
- najdi...;
- zarecituj...;
- řekni kolik...

2. Úlohy na porozumění

Cílová kategorie: POROZUMĚNÍ – žák chápe informaci a umí ji přednést v jiné formě:

- řekni, co znamená...;
- vysvětli...;
- řekni hlavní myšlenku...;
- řekni pořadí...;
- řekni proč...;
- ukaž...;
- znázorni vztah...;
- vysvětli definici...

Změna jedné podoby vyjádření do jiné (např. číselná v písemnou), napsat krátké shrnutí, vybrat hlavní myšlenku, vysvětlit vztah mezi dvěma myšlenkami apod. Zařazování, rozlišování apod.

3. Úlohy na aplikaci

Cílová kategorie: VYUŽTÍ (APLIKACE) - žák řeší problém s použitím informace a vhodného zobecnění; aplikování postupu na známý, neznámý úkol. Určit v jakých situacích je vhodné použít, provádět, užít:

- změň...;
- použij jiným způsobem...;
- ukaž, jak udělat...;
- předved' (zdramatizuj)...;
- nakresli obrázek, který ukazuje, jak...;
- dej příklad...;
- uveď důvod...;
- řekni, jak je... použito v tomto případě;
- řekni, co tě napadá při pohledu na tu věc?
- vykonej...
- zaveď...;
- použij...

4. Úlohy na analýzu

Cílová kategorie: ANALÝZA - žák rozděljuje, odděluje informace do jednotlivých částí podle nějakého kritéria nebo úhlu pohledu:

- roztrídí do skupin...
- řekni, v čem jsou... a ... stejné (jiné)
- popiš, jak a proč ... se stalo...
- řekni, co je pravdivé (nepravdivé, skutečné, přesvědčivé)
- rozliš podstatné a nepodstatné části
- zjisti, z čeho se skládá... (jak prvky zapadají do struktury)
- uveď argumenty pro a proti...
- vytvoř schéma...
- naznač strukturu...
- uveď, z čeho se to skládá...
- rozliš...
- uspořádej...
- analyzuj...

5. Úlohy na syntézu /tvořivost

Cílová kategorie: SYNTÉZA – žák řeší problém tím, že spojuje informace, což vyžaduje originální, tvořivé myšlení:

- řekni (napiš) nové vyprávění o...
- vytvoř...
- uprav nově ...
- postav (zkonstruuuj)...
- řekni, co jiného by mohl dělat ...
- řekni, jak udělat lepší ...
- kombinuj ...
- předstírej, že...
- co myslíš, že bude dál

6. Úlohy na hodnocení

Cílová kategorie: HODNOCENÍ – žák posuzuje informace vzhledem k zavedeným standardům nebo podle určitých kritérií, zaujímá stanoviska:

- řekni, proč je ... horší (lepší, spravedlivější atd.)
- řekni, proč souhlasíš (nesouhlasíš) s ...
- co bys dal na 1., 2., 3. místo...
- rozhodni...
- řekni, co se stane...
- shrň...
- dokaž... argumentuj...
- posud'...
- urči stanovisko...
- zkontroluj správnost...
- zhodnoť...
- vyslov vlastní názor
- vyber nejlepší řešení a zdůvodni...

7. Úlohy vedoucí k tvorbě originálních produktů

7. úroveň náročnosti přiřadili k původní Bloomově taxonomii jeho následovníci.

Revize původní taxonomie má zpřesnit náhled na výsledky kognitivních aktivit žáků (tým pod vedením D. B. Krathwola)

Cílová kategorie: TVŮRČÍ ČINNOST – žák vytváří originální produkty na základě vlastního nápadu nebo pokynů učitele

- navrhni, co se z ... dá vytvořit
- vytvoř...
- naplánuj...
- vymysli způsob...
- navrhni...atd.

Zavedení této kategorie znamená určité změny v nejvyšších kategoriích Analýza, Syntéza, Hodnocení; Tvůrčí činnost přebírá některé úkoly hlavně ze stupně Syntéza.

Promýšlení výukových strategií a podmínek

Učební zadání jsou řazena určitým způsobem, vyjadřujícím strategii výukového postupu:

- *induktivní*
- *deduktivní*
- *sociálně zprostředkovaná výuka*

Podmínky výuky uvedeme jako *metodické poznámky*.

Promýšlení evaluačních nástrojů a postupů

Jak zjistíme, zda bylo dosaženo stanovených cílů?

Určení kritérií a indikátorů pro hodnocení ve vztahu k cíli.

Možnosti:

- *prezentace výstupního produktu žáků, vyhodnocení na základě předem dohodnutých kritérií*
- *didaktický test*
- *sebehodnocení*
- *další možnosti*

Použitá literatura:

Skalková, J. (2007). *Obecná didaktika*. Praha: Grada.

Pasch, M. et al. (2005). *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál.

Petty, J. (2006). *Moderní vyučování*. Praha: Portál.

Přeji hodně zdaru při studiu i zpracování úkolu
a v případě potřeby obraťte se
na adresu: horka@ped.muni.cz